

dr hab. Beata Kosowska-Gąstoł, prof. UJ
Katedra Współczesnych Systemów Politycznych i Partyjnych
Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytet Jagielloński

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Barbary Bieniek
pt. „Ewolucja oddziaływania szwedzkiej władzy monarszej na funkcjonowanie
wybranych elementów systemu politycznego w latach 1809–2019”
napisanej pod kierunkiem promotorki dr hab. Małgorzaty Myśliwiec, prof. UŚ
oraz promotorki pomocniczej dr Marty Grzechnik, ss. 544, Kraków 2024**

1. Wybór tematu oraz oryginalność problematyki badawczej

Praca została poświęcona rzadko podejmowanemu w literaturze przedmiotu zagadnieniu szwedzkiej władzy monarszej, co należy jednoznacznie uznać za jej walor, zwłaszcza wobec faktu, że poza monarchią brytyjską, inne cieszą się zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem. W dysertacji dodatkowo uzasadniono ten wybór wskazując na kondycję szwedzkiej władzy królewskiej w okresie panowania dynastii Bernadotte i określanie jej w literaturze przedmiotu jako „jednej z najbardziej republikańskich monarchii” (s.10). Na pochwałę zasługuje również nadanie opracowaniu dynamicznego charakteru. Autorka bada bowiem relacje szwedzkiego monarchy z innymi elementami systemu politycznego zarówno w ujęciu horyzontalnym (władza ustawodawcza, wykonawcza, sądownicza) jak i wertykalnym (samorząd terytorialny) w okresie ponad dwustu lat ukazując jak dochodziło do ich zmiany. Całość dopełniają rozważania nad zasadnością istnienia monarchii współcześnie oraz nad przedstawieniem jej relacji z demokracją.

Cezury pracy zostały poprawnie wyodrębnione oraz właściwie uzasadnione. Rozważania rozpoczynają się od przyjęcia nowej konstytucji (*Aktu o formie rządu*) i wprowadzenia monarchii konstytucyjnej w 1809 roku, a kończą na 2019 roku, kiedy podjęto ostatnią ważną decyzję dotyczącą zmiany w funkcjonowaniu monarchii. Pięcioro królewskich wnucząt pozbawiono wówczas statusu Królewskich Wysokości, nadal będą należąc do rodziny królewskiej, ale zostaną zwolnione z wypełniania oficjalnych obowiązków.

Warto również zwrócić uwagę, że wspomniane zagadnienia zostały omówione w szerokim kontekście teoretycznym oraz historycznym, przez co praca niewątpliwie zyskała. Doktorantka wykazała się nie tylko znajomością szwedzkiego systemu politycznego, ale także zagadnień

ustrojowych i doktrynalnych, co umożliwiło jej dobranie odpowiedniego kontekstu teoretycznego oraz ram interpretacyjnych. Odwołała się do koncepcji współczesnych monarchii, a w szczególności nacjonalizmu integralnego Charlesa Maurrasa traktującego monarchę jako naczelnika narodu, który reprezentuje interesy ludu. Autorka dostosowała wspomnianą koncepcję do uwarunkowań szwedzkich wskazując, że monarcha wcale nie musi obejmować zakresem swoich uprawnień kluczowych sektorów państwa, aby mógł sprzyjać narodowemu interesowi i realizować założenia społecznego dobrobytu. Doskonale nadają się do tego tzw. miękkie narzędzia i środki oddziaływania, którymi dysponuje. Oprócz tego odwołano się do zasady trójpodziału władzy, a zwłaszcza jej praktycznej realizacji w postaci parlamentarno-gabinetowego systemu rządów w wersji monarchicznej. Koncepcja ta w dużej mierze zdeterminowała strukturę dysertacji, w której przedstawiono oddziaływanie króla na legislatywę, egzekutywę i judykaturę oraz samorząd terytorialny, uwzględniając zachodzące w tej materii zmiany w analizowanym w pracy okresie. W mojej opinii obie wykorzystane w pracy koncepcje teoretyczne zostały trafnie dobrane i poprawnie wykorzystane, co pozwoliło Autorce w pełni ukazać ewoluującą pozycję monarchy oraz jego relacje z pozostałymi organami władzy państwowej.

2. Cele, hipotezy oraz metody badawcze

O ile zarówno tytuł rozprawy jak i przedstawiona przez Autorkę koncepcja badań są klarowane i nie wzbudzają wątpliwości, to na dyskusję zasługuje niewątpliwie sposób określenia celu pracy. Według Autorki „Głównym celem badawczym pracy jest przedstawienie przebiegu procesu deabsolutyzacji monarchii po 1809 roku oraz ukazanie jej roli w XXI wieku, w relacjach z podmiotami horyzontalnego i wertykalnego podziału władzy w szwedzkim systemie politycznym” (s. 11). Doktorantka niewątpliwie z powodzeniem przedstawiła proces odchodzenia od monarchii absolutnej w kierunku konstytucyjnej. Niemniej jednak samo sformułowanie celu wymaga większej precyzji, w przypadku relacji z innymi podmiotami podziału władzy należałoby raczej mówić o monarsze (ewentualnie w przyszłości także monarchini) a nie monarchii, wszak między tymi pojęciami istnieje znacząca różnica znaczeniowa. Utożsamianie „monarchii” z „monarchą” pojawia się też na s. 10, gdzie Doktorantka zauważa, że „(...) monarchia została pozbawiona większości uprawnień, które z reguły przysługują innym monarchom, jak pełnienie zwierzchnika sił zbrojnych (...)”. Wskazana byłaby większa precyzja w posługiwaniu się tymi pojęciami.

Oprócz celu, w pracy sformułowano także liczne pytania badawcze i hipotezy, które nie pozostawiają wątpliwości czemu będzie poświęcona praca. Główne pytanie dotyczy tego, w jaki sposób instytucja monarchy Królestwa Szwecji oddziaływała w analizowanym okresie na działanie poszczególnych segmentów władzy w układzie horyzontalnym (władza ustawodawcza, wykonawcza i sędziowska) oraz wertykalnym (organy władzy regionalnej i lokalnej) (s. 14). Jego rozwinięciem są pytania szczegółowe poświęcone czynnikom, które wpłynęły na taki a nie inny kształt władzy królewskiej, a także odpowiedzi na pytania czy na przestrzeni wieków doszło do wzmocnienia czy osłabienia władzy monarchy w odniesieniu do innych segmentów władzy. Podjęto także próbę określenia stosunku partii politycznych do instytucji monarchy.

Niejako w odpowiedzi na tak postawione pytania sformułowano hipotezy badawcze. Podstawowa zakłada, że pomimo zachodzących na przestrzeni wieków zmian prawnych przekształcających ustrój Szwecji, władza królewska nadal stanowi istotny element systemu politycznego państwa i oddziałuje na pozostałe elementy wyodrębnione w ramach horyzontalnego i wertykalnego podziału władzy. Szczegółowe hipotezy przewidują ograniczenie możliwości podejmowania decyzji politycznych przez króla na rzecz kompetencji organów tworzących władzę ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską; zakładają zwiększenie możliwości oddziaływania monarchy na władzę ustawodawczą, skromne możliwości w zakresie wpływania na władzę sędziowską oraz utrzymanie możliwości oddziaływania na organy samorządu terytorialnego. Postawiono także hipotezę zgodnie z którą instytucja monarchy będzie cieszyła się większym poparciem partii prawicowych i centrowych niż lewicowych. Tak sformułowane hipotezy nie znalazły umocowania w literaturze przedmiotu, innymi słowy, Autorka nie przytacza wcześniejszych badań, które prowadzą do postawienia takich hipotez, nie uzasadnia też w inny sposób, co ją do tego doprowadziło. O ile niektóre hipotezy wydają się intuicyjne, jak na przykład ta o najmniejszych możliwościach wpływania monarchy na decyzje i kształt władzy sędziowskiej (co wydaje się oczywiste w obliczu zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziów będącej standardem współczesnego państwa demokratycznego), to hipoteza o zwiększaniu się uprawnień monarchy w przypadku oddziaływania na władzę ustawodawczą wymagałaby szerszego uzasadnienia czy komentarza autorskiego. Szkoda również, że koncepcja nacjonalizmu integralnego Charlesa Maurrasa, uznana za podstawową w formowaniu ram teoretycznych pracy, nie została w większym stopniu, w sposób bezpośredni uwzględniona w formułowaniu hipotez.

Prowadzone w pracy rozważania w zupełności pozwalają na przetestowanie hipotez, co też zostało przez Doktorantkę skrupulatnie uczynione z zakończeniu niniejszej pracy. Pomocne były niewątpliwie w tym zakresie pytania szczegółowe, na które Autorka starała się odpowiadać po każdym podrozdziale. Samo testowanie hipotez zostało przeprowadzone poprawnie w oparciu o argumenty wysuwane na podstawie przeprowadzonych badań jakościowych. Główna hipoteza nie została potwierdzona, wykazano bowiem, że monarcha jest pozbawiony politycznych kompetencji, które umożliwiałyby mu oddziaływanie na inne organy władzy państwowej na poziomie centralnym i samorządowym. Obalono także hipotezy o zwiększeniu kompetencji monarchy w zakresie oddziaływania na władzę ustawodawczą oraz samorząd terytorialny. Pozostałe hipotezy zostały potwierdzone. Nie wiadomo dlaczego potwierdzone hipotezy Autorka uznała za poprawne, zaś te sfalsyfikowane za niepoprawne, co można zapewne potraktować w kategoriach skrótu myślowego. Wszystkie hipotezy zostały poprawnie sformułowane, przy czym w badaniach nie wszystkie zostały potwierdzone, co wcale nie świadczy o braku ich poprawności. Na pochwałę zasługuje fakt, że Doktorantka nie próbowała naciągać wyników do sformułowanych na wstępie hipotez, ale ostatecznie przyznała, że – pomimo iż spodziewano się, że będzie inaczej – monarcha nie ma obecnie w Szwecji możliwości prawnego i politycznego oddziaływania na inne organy władzy państwowej. W jego rękach pozostają jedynie środki zaliczane do kategorii „soft power”. Szkoda, że w zakończeniu pominięto hipotezę dotyczącą większego poparcia dla monarchii ze strony partii prawicowych i centrowych niż lewicowych. Kwestia ta została w pracy dokładnie omówiona w rozdziale siódmym, gdzie wskazano na sprzeciw wobec monarchii ze strony Partii Lewicy, Partii Zielonych i Szwedzkiej Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej, poparcie płynące od Partii Szwedzkich Demokratów, Partii Chrześcijańskich Demokratów oraz Partii Centrum. Partia Liberałów oraz Moderaterna zajmują ambiwalentne stanowiska.

Zastosowane metody badawcze zostały dobrze dobrane i właściwie wykorzystane. Badanie oparto głównie na metodzie instytucjonalno-prawnej, która doskonale nadaje się do analizy pozycji ustrojowej poszczególnych organów oraz wzajemnych relacji i oddziaływań pomiędzy nimi. Wykorzystano także analizę źródeł oraz krytyczną analizę piśmiennictwa. Nieodzowna okazała się metoda porównawcza, która posłużyła głównie do zestawiania pozycji monarchy i jego relacji z innymi organami w poszczególnych okresach i wyciągania wniosków dotyczących zachodzących zmian, ale także w mniejszym zakresie do komparatystyki pozycji króla Szwecji z monarchami czy szerzej – głowami innych państw. Dobór metod jest niewątpliwie poprawny, jednocześnie zastosowane metody trudno uznać za szczególnie

innowacyjne. Przykładowo, wskazując na wagę przemówień monarchy, Autorka mogła pokusić się o jakościową analizę ich zawartości, co stanowiłoby niewątpliwie wartość dodaną pracy. W obecnej formie warstwa deskryptywna zdecydowanie dominuje nad analityczną. Doktorantka bardzo wiele miejsca w obszernej (liczącej 544 strony) pracy poświęciła przytaczaniu ogólnych koncepcji i pojęć. Rozprawa doktorska powinna wprawdzie prezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie, niemniej jednak nie jest konieczne drobiazgowo przytaczanie wszystkich koncepcji, raczej zasygnalizowanie ich znajomości i zademonstrowanie umiejętności ich wykorzystania w prowadzonych badaniach.

3. Struktura i zawartość merytoryczna rozprawy

Struktura pracy poprawna, typowa dla prac naukowych. Wyróżniono wstęp, siedem rozdziałów, zakończenie oraz bibliografię, dołączono także wykaz najczęściej stosowanych skrótów oraz wykaz tabel, map i rysunków. Dwa pierwsze rozdziały mają charakter wprowadzający i stanowią dobre przygotowanie do rozważań zawartych w kolejnych. Pierwszy został poświęcony teoretycznym koncepcjom monarchii, pozycji głowy państwa w różnych systemach rządów oraz podobieństwom i różnicom między pozycją ustrojową monarchy i prezydenta. Rozdział drugi przedstawia zarówno zarys tradycji monarchicznej w Szwecji i podstawę prawną jej funkcjonowania jak i porównanie z innymi współczesnymi monarchiami. Rozdziały od drugiego do szóstego stanowią zasadniczy trzon pracy, przedstawiono w nich kolejno relacje króla z władzą ustawodawczą (rozdz. 3), wykonawczą (rozdz. 4), sądowniczą (rozdz. 5) oraz samorządem terytorialnym (rozdz. 6).

O ile wyodrębnienie i układ tych rozdziałów są właściwe i sprawiają, że struktura jest klarowna, to wyróżnienie w poszczególnych rozdziałach podrozdziałów, które nie zostały zaopatrzone w tytuły, a jedynie oznaczone cezurami czasowymi, wzbudza pewne wątpliwości. W każdym ze wspomnianych rozdziałów wyznaczono cztery okresy: 1809-1914, 1915-1945, 1946-1973, 1974-2019 obejmujące ważne wydarzenia w historii szwedzkiej monarchii. Autorka we wstępie (s. 20-21) wyjaśniła wprawdzie czym warunkowane jest wyróżnienie takich właśnie okresów, niemniej jednak jej badania wykazały, że o ile w każdym z tych przedziałów czasowych miały miejsce wydarzenia ważne dla ustroju, to niekoniecznie dla relacji monarchy ze wszystkimi organami władzy w ujęciu horyzontalnym i wertykalnym. Prowadzi to do sytuacji, w której Autorka stwierdza, że w danym okresie właściwie nic się nie zmieniło w relacjach króla z sądownictwem czy samorządem. Traci więc sens wyodrębnianie osobnego punktu poświęconego danemu okresowi. Szkoda, że ze względu na długość pracy nie podzielono

podrozdziałów na części (punkty), a poszczególne podrozdziały nie zostały nazwane w sposób ułatwiający szybkie odnalezienie szukanych treści, jedynie – jak już wspomniano – opatrzone cezurami czasowymi.

Bardzo ciekawy rozdział siódmy podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie o przyszłość szwedzkiej monarchii. W przeciwieństwie do poprzednich, nie wyróżniono w nim jednak wcale podrozdziałów, z których czytelnik mógłby się dowiedzieć, że poza argumentami za albo przeciw utrzymaniu szwedzkiej monarchii, można tu znaleźć wyniki sondaży poświęconych poparciu dla monarchii czy stosunek partii politycznych do jej utrzymania. Opracowanie tych zagadnień niewątpliwie przyczyniło się do wzbogacenia pracy, szkoda, że nie odzwierciedlono tego w jej strukturze poprzez wyróżnienie stosownych podrozdziałów.

Na wysoką ocenę zasługuje zawartość merytoryczna pracy. Autorka wykazała się bardzo dobrą znajomością zarówno historii ustroju jak i współczesnego szwedzkiego systemu politycznego. Kompleksowa analiza podejmowanych zagadnień była możliwa nie tylko dzięki znajomości języka angielskiego i szwedzkiego, co umożliwiło jej korzystanie z materiałów źródłowych i bogatej literatury przedmiotu, ale przede wszystkim dzięki gruntownej znajomości zagadnień teoretycznych z zakresu systemów politycznych. Niewielka ilość opracowań poświęconych szwedzkiemu systemowi, jakie ukazały się w języku polskim, sprawia, że Doktorantka przyczyniła się swoim opracowaniem do wypełnienia pewnej luki.

4. Strona formalna rozprawy oraz dobór bazy źródłowej

Praca poprawna pod względem formalnym, na szczególną uwagę zasługuje bardzo bogata baza źródłowa w oparciu o którą została przygotowana. Znalazły się w niej zarówno źródła pierwotne w postaci aktów prawnych (konstytucji, ustaw, regulaminów parlamentu), a także raportów z dochodzeń komisji, wniosków składanych przez partie i innych dokumentów, jak również liczne opracowania książkowe, artykuły naukowe, prasowe oraz źródła internetowe. Warto zwrócić uwagę, że Autorka w dużej mierze korzystała z oryginalnych pozycji i literatury obcojęzycznej, obok opracowań anglojęzycznych w spisie literatury można odnaleźć szwedzką literaturę przedmiotu, a nawet francuskojęzyczne dzieła Charlesa Maurrasa. Bibliografia została starannie przygotowana i uporządkowana, jedynie na końcu punktu, w którym wyróżniono monografie i artykuły w pracach zbiorowych (s. 524) doszło do zaburzenia porządku alfabetycznego. Korzystanie z obszernej literatury zostało przez Doktorantkę skrupulatnie dokumentowane w licznych przypisach, co należy niewątpliwie do mocnych stron

rozprawy i świadczy o dobrym przygotowaniu warsztatowym Autorki. Oprócz odesłań do literatury w pracy pojawia się wiele przypisów o charakterze wyjaśniającym i rozszerzającym tekst główny. Biorąc pod uwagę rozmiar pracy, wyposażenie jej w obszerne przypisy (w liczbie 2952) wiązało się z ogromnym nakładem pracy, co zdecydowanie należy docenić.

Na tym tle zdecydowanie gorzej wyglądają umieszczone w pracy materiały graficzne w postaci tabel i wykresów. Te skumulowane zostały w ostatnim rozdziale, głównie ze względu na fakt, że omawiane tam treści najłatwiej przedstawić i zrozumieć przy pomocy grafik właśnie. Szkoda, że Autorka nie pokusiła się o samodzielne przygotowanie tabel i wykresów, ale skopiowała je ze szwedzkich źródeł. Każdorazowo podała skąd zaczerpnięto daną grafikę. Niemniej jednak szwedzka wersja językowa utrudnia polskiemu czytelnikowi ich zrozumienie, nawet jeśli Doktorantka w opisie grafiki wyjaśnia czego ona dotyczy, a w przypisach tłumaczy z języka szwedzkiego występujące kategorie.

Rozprawa doktorska ogólnie została napisana dobrym językiem, nie jest pozbawiona jednak niedociągnięć edytorskich, co przy tak obszernym opracowaniu było trudne do uniknięcia. Oprócz błędów gramatycznych, które Autorka zapewne jest w stanie sama wychwycić przy kolejnej uważnej lekturze pracy, warto wyeliminować również inne usterki:

- używanie nieistniejącej nazwy państwa Stany Zjednoczone Ameryki Północnej zamiast Stany Zjednoczone Ameryki (s. 23, 117, 355)
- mimowolna – jak sądzę – zamiana słów, będąca zapewne efektem automatycznego działania edytora tekstu, i tak w pracy pojawia się: „organiczna monarchia” zamiast „ograniczonej monarchii” (s. 66), „prawo konstytucjonalne” zamiast „prawa konstytucyjnego” (s. 238), „sprawy wojskowe zagoniły relacje na linii król-rząd” – raczej „zaogniły” (s. 385), w skład Naczelnego Sądu Królewskiego wchodził mężczyźni „wypróżniający się doświadczeniem” – raczej „wyróżniający” (s. 420), „jarzące” naruszenie przepisów zamiast „rażącego” (s. 502) etc.
- na s. 57 przytaczając myśl Charlesa Maurrasa Doktoranta ma chyba na myśli, że „równość”, a nie „nierówność” to „niebezpieczeństwo społecznej homogenizacji i usunięcia hierarchii”, na s. 98 cytując Bogdana Szlachtę odsyła w przypisie 592 do Tomasza Tulejskiego.
- na s. 186 wspomina, że „Norweskie ustawodawstwo jasno wskazuje w artykule 17 (...)”, bez podania o jaką ustawę konkretnie chodzi, tymczasem w przypisie odwołuje się do konstytucji. Pracę należałoby więc poddać starannej końcowej edycji, zwłaszcza, gdyby Autorka nosiła się z zamiarem jej opublikowania, co – biorąc pod uwagę niewielką liczbę opracowań

poświęconych systemowi politycznemu Szwecji, a zwłaszcza pozycji monarchy – wydaje się warte rozważenia.

5. Konkluzja

Podsumowując, należy stwierdzić, że podjęty w dysertacji temat jest istotny z naukowego punktu widzenia. Doktorantka wykazała się dobrym przygotowaniem merytorycznym i metodologicznym do prowadzenia badań z zakresu nauk o polityce. Warto podkreślić dobrą znajomość literatury zarówno na temat szwedzkiego systemu politycznego ze szczególnym uwzględnieniem pozycji monarchy i jej ewolucji w czasie, a także prawa konstytucyjnego, teorii współczesnych systemów oraz doktryn politycznych. Posiadaną wiedzę Autorka rozprawy właściwie wykorzystała do zaprojektowania i przeprowadzenia badań na temat ewolucji relacji króla z innymi organami władzy zarówno w ujęciu horyzontalnym jak i wertykalnym, odpowiadając na liczne związane z tym pytania badawcze, co można uznać za oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Przedmiot badań oraz problem badawczy zostały poprawnie sformułowane i należycie osadzone w istniejącym dorobku, analizy przeprowadzone w sposób poprawny, co umożliwiło wyciągnięcie prawidłowych wniosków końcowych, tym samym potwierdzenie umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez panią mgr Barbarę Bieniek. Przedstawione w recenzji uwagi krytyczne dotyczą na ogół drugorzędnych kwestii i w zamierzeniu mają pomóc w dalszym rozwoju naukowym Doktorantki.

Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, że rozprawa przedstawiona przez panią mgr Barbarę Bieniek pt. *Ewolucja oddziaływania szwedzkiej władzy monarszej na funkcjonowanie wybranych elementów systemu politycznego w latach 1809–2019* **zdecydowanie spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim** w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku (z późniejszymi zmianami) o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, zatem wnioskuję o dopuszczenie jej do kolejnego etapu procedury i publicznej obrony.

Kraków, 13.02.2025

Potwierdzam zgodność kopii wydruku z dokumentem elektronicznym:

Identyfikator dokumentu	109142.148075.113618
Nazwa dokumentu	rec. dr hab. Beata Kosowska-Gąstoł (B. Bieniek).pdf
Tytuł dokumentu	
Sygnatura dokumentu	
Data dokumentu	
Skrót dokumentu	CA490BBE1180626E7C56165B853233E0817DC2C4
Wersja dokumentu	1.0
Data podpisu	13.02.2025 20:47:47
Podpisane przez	Beata Kosowska-Gąstoł
Rodzaj certyfikatu	Certyfikat kwalifikowany podpisu elektronicznego

EZD 3.126.43.43.

Data wydruku: 14.02.2025

Autor wydruku: Kosa Magdalena w zastępstwie za WNS/BEOI sekretariat (Koordynator)